

дження перерасходу, або неадекватності. Крім того, індекс є хорошим доповненням дещо схожого показника в розрахунках бізнес-планів з використанням кормів на одну свиноматку в рік, яка становить з невеликими коливаннями десь більше 6 тонн.

Висновки. Виокремлення додаткової та загальноприйнятої інформації про стан основного стану свиней, або його структурних частин (ліній, сімейств) дає в руки селекціонера, технолога чи економіста можливість більш поглиблено відповісти на питання, що його цікавлять та зробити необхідні висновки з метою підвищення ефективності роботи як в селекційно-генетичному, технологічному, так і в господарсько-економічному напрямках.

Включення в процес аналізу індексу використання кормів (ІВК) в свинарстві дає можливість майже миттєво оперативно оцінювати кількісні характеристики забезпечення свинопоголів'я кормами і дати заключення про їх перевитрати чи нестачу станом на даний час і зробити, при необхідності, відповідні корегування. ІВК хороший доповнюючий фактор до системи розробки бізнес-планів, де використовується показник на одну середню матку зі шлейфом (6 тонн комбікормів на рік).

Список використаних джерел:

1. Босий М.А., Борисенко В.О., Жевняк Д.А. Обґрунтування нормативів шляхом моделювання за рівняннями регресії / М.А. Босий, В.О. Борисенко, Д.А. Жевняк // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2007. – №6. – С. 17-25.
2. Годовой отчет Днепропетровской Облгосплемстанции за 1967 год – Днепропетровск, 1967. – С. 18.
3. Економіка підприємства: Навч. посіб. / За ред. Т.О. Примака. – К., 2008. – С. 55-59.
4. Соболий О.М., Босий М.А. Методика автоматизованого нормування витрат ресурсів у тваринництві на прикладі свинарства – К., 2010. – С. 5-32.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.

УДК:336.54.338.43

**РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ
РИЗИКІВ В УКРАЇНІ**

Минкіна Г.О., к. с.-г. н., доцент

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті висвітлено сучасний стан страхування фінансово кредитних ризиків в Україні, визначено проблеми та проаналізовано чинники які зумовлюють неефективне функціонування страхового ринку в державі. Визначено вплив законодавчого та нормативно правового забезпечення на діяльність страхових компаній, запропоновано шляхи перспективи розвитку страхування фінансово кредитних ризиків.

The article analyses the current state of insurance of financial credit risks in Ukraine is defined and analyzed the factors that contribute to inefficient functioning of the insurance market in the state. The influence legislative and regulatory support for the activity of insurance companies, the ways prospects of development of insurance of financial risks.

Постановка проблеми. Фінансова діяльність суб'єктів господарюван-

ня, фінансово-кредитних установ пов'язана з багатьма ризикам, ступінь впливу яких на результати їхньої фінансової діяльності значно підвищується з переходом до ринкової економіки. Ризики, що супроводжують цю діяльність, виділяють в окрему групу фінансових ризиків, що відіграють найбільш значну роль у загальному "портфелі ризиків". Збільшення ступеня впливу фінансових ризиків на результати фінансової діяльності господарюючих суб'єктів пов'язане з швидкою зміною економічної ситуації в країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширенням сфери фінансово-кредитних відносин, появою нових фінансових технологій і інструментів. На основі обслуговування різноманітних ризиків фінансового характеру сформувалася так звана сфера фінансового страхування. Таким чином, напрямок страхової діяльності, пов'язаний із мінімізацією фінансових ризиків, не лише вимагає, а й заслуговує глибокого вивчення й теоретичного узагальнення як на основі власної практики, так і з урахуванням зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів забезпечення фінансово-кредитних ризиків, питанням страхування фінансово-кредитних ризиків присвятили свої праці багато зарубіжних та вітчизняних вчених таких, як: І.А. Бланк, М.С. Клапків, Н.Н. Внукова, Д. Фарни, Л. Хорін, Т. Вейган, Ж. Перар, К.С. Воблий, С.С. Осадець, А.А. Гвозденко, В.В. Глущенко, Я.П.Шумелда та ряд інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття страхування фінансово-кредитних ризиків, розгляд проблем та перспектив розвитку даного виду страхування на сучасному етапі розвитку страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значні трансформаційні зміни, що відбуваються останніми роками в умовах ринкових відносин в Україні, надають надзвичайної актуальності питанням нейтралізації та мінімізації фінансових ризиків для підвищення ефективності функціонування економічної системи підприємства чи банку.

Недостатній розвиток страхування фінансових ризиків в Україні, зумовлений багатьма проблемами, які можна розділити на дві великі групи. До першої слід віднести фактори, що зумовлені нерозвиненістю українського страхового ринку в цілому, до другої – неготовність страховиків надати належний страховий захист від фінансових втрат. Першочерговим завданням для врегулювання відносин в цій сфері є визначення конкретних меж поняття фінансового ризику як в страховому законодавстві так і науковій термінології. На думку фахівців, відсутність чіткої регламентації страхування фінансових ризиків робить його ідеальним інструментом для організації різного роду фінансових схем. Як наслідок страхування втрачає свій економічний сенс.

Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів окремих громадян, підприємців і підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного ринку страхових послуг. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки.

Світова практика свідчить, що страхування є складовою частиною фі-

нансово-кредитного механізму, який сприяє розвитку ринкових відносин. Формування страхового ринку в Україні має стихійний характер, і в багатьох випадках захист прав та інтересів страхувальників не забезпечений належно.

Український ринок страхових послуг має значні можливості, проте потреби національної економіки та населення у якісних страхових послугах незадовільнено. На страховому ринку існують серйозні проблеми, які перешкоджають подальшому його розвитку, серед них: недосконала законодавча та нормативна база; низький рівень ефективності державного регулювання страхової діяльності; недосконала система державного контролю за фінансовою надійністю страховиків; недостатня використаність інвестиційних можливостей страховиків; зниження питомої ваги страхування життя на страховому ринку; проблеми обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів на законодавчому рівні тощо. Світовий страховий ринок, сформований на основі інтеграції світових страхових ринків високо розвинутих країн світу, підштовхує менш розвинуті національні страхові ринки до адаптації місцевих стандартів до міжнародних.

Успішний розвиток інтеграційних процесів на національному страховому ринку буде залежати від: сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення – потенційних страхувальників; формування фінансово стійких страхових організацій; активізації ролі держави і її органів у зміцненні та розвитку страхового ринку; формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку; розвитку законодавчої бази страхування; використання сучасних методів управління страховими організаціями.

Фінансово-кредитні ризики можна охарактеризувати як сукупність імовірних небажаних подій при здійсненні фінансово - кредитних операцій, суть яких полягає в тому, що партнер підприємства чи банку не може виконати взятих на себе грошових зобов'язань, а підприємство чи банк не може досягти їх виконання засобами, передбаченими договором.

Фінансові і кредитні ризики розмежовують за суб'єктом, у котрого вони виникають. Так фінансові ризики виникають у суб'єктів господарювання, переважно у підприємств виробничої сфери. Кредитні ризики виникають у комерційних банків при здійсненні ними активних операцій (у неповерненню позичальником отриманого кредиту і несплати відсотків за нього, тощо). Нині на українському страховому ринку пропонується комплекс страхових послуг, які дозволяють застрахувати бізнес від різноманітних фінансових ризиків. Під фінансовим розуміють ризик фінансового підприємництва чи фінансових угод, коли в ролі товару виступають валюта, цінні папери, грошові кошти. До фінансового ризику входить валютний, кредитний та інвестиційний ризики.

Валютний ризик - це ймовірність фінансових втрат внаслідок зміни курсу валют, який може виникнути в період між укладанням контракту і фактичним проведенням розрахунків за ним. Розрізняють валютні ризики для імпортера (підвищення курсу валюти між датою підтвердження замовлення і днем платежу) й експортера (падіння курсу іноземної валюти з моменту отримання чи підтвердження замовлення до отримання платежу і під час переговорів).

Кредитний ризик пов'язаний з можливістю невиконання підприємниць-

кою фірмою своїх фінансових зобов'язань перед інвестором у результаті використання для її фінансування зовнішньої позики. Кредитний ризик виникає в результаті ділового спілкування підприємства з кредиторами, контрагентами, постачальниками, посередниками й акціонерами. Кредитний ризик – це ризик неповернення позичальником банку основного боргу і несплати відсотків за позичками.

З найдавніших часів кредитні операції проводилися в умовах ризику неповернення кредиту. Ризик кредитної операції матеріально проявляється в неповерненні, несплаті заборгованості, а юридично – у невиконанні зобов'язань. В сфері кредитних відносин існують різні форми забезпечення кредитів: матеріальна та юридична. З одного боку, використання цих форм є трудомістким у кредитних операціях, а з іншого – позичальник не завжди має достатню можливість матеріального або юридичного забезпечення кредиту. Тому особливою формою захисту виступає страхування.

У широкому значенні фінансові ризики – це ризики, які характеризуються ймовірністю втрат фінансових ресурсів (грошових коштів) у підприємницькій діяльності. У цьому значенні поняття „фінансовий ризик” є тотожним поняттю „комерційний (підприємницький) ризик” яке містить цілий комплекс різних ризиків: майнових, виробничих, торговельних тощо.

Поняття „фінансовий ризик” також використовується у більш вузькому значенні як частина комерційних ризиків, пов'язана з ймовірністю фінансових втрат внаслідок операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах. Світова практика зводить класифікацію фінансових ризиків до наступних:

- ризик зниження фінансової стійкості;
- ризик неплатоспроможності;
- інвестиційний ризик;
- інфляційний ризик;
- процентний ризик;
- валютний ризик;
- депозитний та кредитний ризик;
- податковий ризик;
- структурний та криміногенний ризик.

Фінансові ризики можна охарактеризувати як сукупність імовірних небажаних подій при здійсненні фінансово-кредитних операцій, сутність яких полягає в тому, що партнер підприємства чи банку не може виконати взятих на себе грошових зобов'язань, а підприємство чи банк не може добитись їхнього виконання засобами, передбаченими угодою (контрактом). Особливістю фінансового ризику є ймовірність збитку внаслідок проведення операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах, здійснення операцій із цінними паперами.

У страховій практиці фінансові та кредитні ризики можна умовно розмежувати за суб'єктами виникнення. На цій підставі фінансовими слід вважати ризики, які виникають у суб'єктів господарювання, переважно у підприємств виробничої сфери, в процесі розрахунків за поставлену продукцію, ви-

конані роботи або надані послуги. До них також відносять прямі ризики втрати або зменшення прибутку (доходу) внаслідок перерв у виробництві, а також втрати або недотримання прибутку (доходу) при інвестиційних операціях.

Управління кредитним ризиком здійснюється через:

- 1) формування резервів;
- 2) підтримку оптимальної структури заборгованості з кредитів;
- 3) лімітування кредитних операцій, тобто встановлення лімітів на галузевий ризик концентрації та ризик концентрації кредитних вкладень за регіонами.

На сьогодні в Україні спостерігається певне пожвавлення ринку страхування фінансово-кредитних ризиків, що перш за все пов'язане з нестабільністю економічної ситуації. Так, валові та чисті премії страхування фінансових ризиків у 2012 р. становили – 1478,5 млн. грн., у 2013 р. – 1884,5 млн. грн., страхування кредитних ризиків у 2012 р. склали – 406,6 млн. грн., у 2013 р. – 541,7 млн. грн. При цьому чисті страхові виплати страхування фінансових ризиків у 2012 р. склали – 394,3 млн. грн., у 2013 р. – 285,8 млн. грн., страхування кредитних ризиків становили у 2012 р. – 116,8 млн. грн., у 2013 р. – 61,4 млн. грн.

На сьогодні страхові компанії здійснюють жорсткий відбір страхувальників. У середньому з п'яти звернень щодо страхування фінансових ризиків задовольняється лише одне. Проводиться детальний аналіз фінансово-економічних показників діяльності клієнта та його контрагентів, їх позицій на ринку та кредитної історії сторони, яка має виконати зобов'язання, а також досвіду взаємодії клієнта з даним контрагентом. Крім того, уважно вивчається контракт, коректність та відповідність законодавству його окремих положень (страхова компанія може навіть давати рекомендації клієнту для мінімізації його ризиків).

Практика страхування кредитів в Україні переважно має три форми:

- I. страхування ризику непогашення кредиту;
- II. страхування позичальником відповідальності за неповернення кредиту;
- III. страхування позичальником предмета застави.

Конкретними різновидами фінансових ризиків підприємства вважають:

- ризики неплатежу (невиконання зобов'язань згідно договорів, несплата платежів при продажі товарів в кредит та при лізингових операціях);
- неотримання прибутку при інвестиційних операціях;
- втрати або зменшення прибутку внаслідок непередбачуваних обставин;
- депозитний ризик (можливість неповернення депозитних вкладів (непогашення депозитних сертифікатів) зустрічається досить рідко і пов'язаний з неправильною оцінкою або невдалим вибором комерційного банку для здійснення депозитних операцій підприємства.

Законом України „Про страхування” передбачено кілька видів страхування фінансово-кредитних ризиків. До них в першу чергу відноситься власне страхування фінансових ризиків, яке на практиці може називатись „Страхування фінансових ризиків”, „Страхування ризиків неплатежу” або „Страху-

вання виконання договірних зобов'язань". За цим видом ризиків здійснюється також страхування втрат прибутку внаслідок перерв у виробництві, що реалізується у так званому „пакетному режимі”, тобто одночасно зі страхуванням майна від вогневих ризиків, стихійних явищ та інш. Законом передбачене також „Страхування інвестицій”, тобто доходу від інвестиційних операцій, а також „Страхування виданих та прийнятих гарантій”.

До страхування фінансових ризиків відноситься, хоч і з деякими застереженнями, страхування біржових та валютних ризиків (страхування від зміни курсів валют). Цей вид страхування практикується в багатьох країнах світу з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі для підприємств-експортерів. Він надає гарантії та забезпечує відшкодування збитків, що зазнали зовнішньоторговельні суб'єкти в результаті зміни валютних курсів. Цей вид страхування майже не застосовується в Україні, що обумовлено нерозвиненістю ринкових відносин. Крім того, на вітчизняних ринках домінують поточні контракти, коли реалізуються угоди на купівлю-продаж обумовленого активу з його негайною оплатою (або передоплатою) й постачанням.

На поточному та навіть та форвардному ринках нерідко відбувається порушення умов або ж відмова від виконання укладених контрактів, особливо з боку постачальника (продавця). Тому в правила торгівлі на багатьох біржах включені положення про те, що біржа приймає на себе відповідальність за збитки, зумовлені невиконанням умов угоди одним з контрагентів. Зараз страхування фінансово-кредитних ризиків у структурі галузевого ринку займає поки що незначну долю та дорівнює приблизно 14 відсоткам. При цьому перше місце займає страхування банківських кредитів та споживче кредитування. Як показує практика, страхові компанії з невеликим бажанням займаються страхуванням фінансових ризиків. Причиною цього є дуже великий ризик, а також дуже складний аналіз платоспроможності партнерів.

Проблемним є також встановлення тарифів. Зараз середній тариф встановлюється на рівні 5-7 відсотків та вище залежно від ризиковості, строку страхування, фінансового становища клієнта. Розмір франшизи при цьому також залежить від обраного ризику і становить від 8 до 15 відсотків страхової суми. На сьогодні, страхуються тільки прямі фінансові втрати. Реальної статистики зі страхування фінансових ризиків немає. Однак, за офіційними даними, останні кілька років цей вид займає приблизно половину всього сегмента майнового страхування. Це приблизно третина загального обсягу платежів, які отримують українські страхові компанії. Але велика частина цього, це так звані «Фінансові схеми», а саме: переведення коштів у готівку, податкова оптимізація тощо.

Також негативом для цього виду страхування є те, що деякі підприємства використовують фінансові ризики як додатковий засіб фінансування, наприклад страхують проекти, які дорого коштують, перекладаючи весь ризик на страхову компанію. Страхові компанії ведуть боротьбу за допомогою встановлення високої франшизи, обумовлюють специфічні умови, проводять фінансовий аналіз контрагентів. Негативна репутація цього виду страхування стала однією з причин відмови багатьох страховиків від страхування фінансо-

вих ризиків.

Однак, плідна співпраця страховиків з банківськими установами та постійними клієнтами дозволяє усвідомити необхідність та позитивність впровадження цього виду страхування. Сьогодні найрозвинутішою у страхуванні фінансових ризиків є окрема галузь – це споживче кредитування (майже половина договорів зі страхування фінансових ризиків припадає на страхування ризиків споживчого кредитування). У страхуванні споживчих кредитів присутні усі вимоги, які зазвичай ставляться страховиками до клієнтів: застава (придбане майно), обмежена страхова сума (як правило, однорідні прогнозовані суми).

Висновки. Отже, незважаючи на велике економічне значення фінансово-кредитного страхування, воно поки що займає незначні позиції на вітчизняному ринку страхових послуг. Така ситуація зумовлена рядом причин, зокрема: низькою платоспроможністю українських громадян і підприємницьких структур; неоднозначним трактуванням окремих статей страхового законодавства та неповною нормативною базою страхування; не вироблено загальних умов кредитного страхування; недовірою потенційних клієнтів до страхових компаній.

Страхування фінансових ризиків в Україні розвивається і з кожним роком стає все перспективнішим. Основним чинником зростання його популярності є збільшення обсягів споживчого кредитування і товарного кредитування. Ринок страхування фінансових ризиків розширюватиметься, що пов'язано з розвитком спеціалізації цього виду страхування, підвищенням рівня фінансової культури підприємств і банків у сфері управління ризиками. У цьому сегменті можна також прогнозувати розвиток незабаром спектра послуг, наприклад – страхування валютних ризиків, страхування збитків, пов'язаних із зупиненням виробництва, страхування прибутку та інші інноваційні страхові продукти, які раніше не підлягали страхуванню.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про страхування» // Відомості ВРУ. – 1996. – № 18. – 250 с.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2013 року. [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I%D0%86%D0%86_kv_2013.pdf.
3. Управління фінансовими ризиками: зб. текстів наук.-практ. конф. / Харківський інститут банківської справи. – Х.: ХІБС, 2010 – С. 43-46.
4. Корф М. Страхування ризиків банківської діяльності / М. Корф // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 3. – С. 17–19.
5. Мних М. В. Страхування фінансових ризиків, їх роль та значення в сучасних умовах / М.В. Мних // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 14. – С. 26 - 28.
6. Пісоцька Р. Застрахувати можна фінансові ризики лише з надійним партнером // Молодь і підприємництво. – 2004. – №11. – С.3-5.
7. Інтернет-журнал про страхування в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>.

Рецензент – к.е.н., доцент Зоря О.П.